

Klasicizem in razsvetljenje

Razsvetljenje

- 17. stoletje
- začel se je razvijati v Franciji z absolutno monarhijo. Kraljevo oblast podpira meščanstvo
- pomembna je urejenost, zato se v tem času uveljavlja razum in disciplina
- klasicizem se je razvijal vzporedno z barokom
- vladar, ki je zelo podpiral klasicizem je bil Ludvik XIV – Sončni kralj. Finančno podpira Molierovo gledališče
- klasicisti so se naslanjali na antično umetnost – oživijo Aristotelovo trditev o enotnosti dogajanja ter na Horaca – besedna umetnost naj poučuje, hkrati pa zabava. Snov pogosto izbirajo iz antične umetnosti. Razumskost, discipliniranost se kaže tudi v izpiljenosti sloga, v jeziku, enotnosti dogajanja – pomembna je jasnost v izražanju. Značilna je podolgovato gledališče, prizadevali so si za komorno obliko.

Molierova vloga pri razvoju komedije v klasicizmu

- osrednja lika nista zaljubljena, ampak nekdo, ki to zvezo preprečuje
- komično figuro uprizarja nekdo, ki je značilen za ta čas
- glavna ideja podpira razumsko pot rešitve
- motiv svetohlinca je preoblikovan v svetohlinca 17.st. (prej v Antiki)
- zasledimo tudi kritičnost proti društvu presvetega zakramenta

Motivi, ki se pogosto pojavljajo

- motiv neustrezne poroke
- generacijski konflikti
- različne oblike ljubezni (varanje, ljubosumlje...)
- motiv parazita (naivnež)
- motiv nesporazuma
- motivi vladarja (vendar se ne pojavi na odru)

Moliere, Tartuffe

Razsvetljenje

- konec 17.st. do 18.st. (do 1789)
- pripravlja svet meščanski revoluciji
- začelo se je v Angliji
- zagovarjali so izkušnje, razumskost in čutnost:
 - racionalizem (razum)
 - empirizem (kritičen, izkustvo)
 - materializem (osnova vsega je materia)
 - utilitarizem (literatura je poučna)
- vrste in zvrsti literature:
 - dramatika: komedija, meščanska drama (tragedija)
 - epika: basen, roman, miselna proza (enciklopedisti)

-lirika: poučne pesnitve, epigrami, anakreontika (družabna pesem)

- predstavniki: -Beaumarchais (Bomoclias) – (Figarova svatba – Linhart)
- Defoe Daniel (Robinson Crusoe)
- Goldini
- Swift
- Rousseau
- Voltaire

Razsvetljenje na slovenskem

-traja od 1768 (izid Pohlinove slovnice Kranjska gramatika) do 1830 (leto izida Kranjske čebelice)

- takratne razmere: -Slovenci razkosani na posamezne pokrajine, kulturno in politično zatirani pod Avstrijo
- prebivalstvo: kmečko, obrtniki, duhovniki, malomeščani
- reforme Marije Terezije in Jožefa II. – zakon o obveznem šolstvu 1774 (od 6. do 12. leta)

-preporod slovenske književnosti (odslej ustvarjajo tudi posvetno književnost)

-znana sta dva krožka: **-Pohlinov krožek:**

- v njem se začne rojevati slovenska narodna zavest – Pohlin izdal Kranjsko grammatiko - pomemben je uvod, naj se Slovenci ne sramujejo svojega jezika, Pisanice – prvi slovenski zbornik posvetnih pesmi. V njem sat objavljala tudi Vodnik in Dev, ki jih je tudi urejal

-Zoisov krožek:

- Zois je bil središčna oseba našega razsvetljenstva: organizator, mentor, mecen, kritik in usmerjevalec. Okrog sebe je zbral sodelavce, ki so si prizadevali za slovnico, slovar, umetniško in poljudno književnost in za vsesplošni kulturni preporod
- predstavniki: Vodnik, Linhart, Kumerdej, Japelj
- književnost naj bo prilagojena manj izobraženemu bralcu – razumljiva, poučna, zabavna (literatura za ljudstvo)

Vodnik (1758 – 1819): -prvi slovenski časopis – Ljubljanske novice

- pesmi za pokušino
- pesmi za brambovce
- pratika (za razvedrilo) – mala in velika pratika
- priročniki; kuharske knjige, babištvo
- abeceda za prve šole
- pismenost ali gramatika za prve šole (slovnica)

Linhart: -Matiček se ženi ali ta veseli dan

-Županova Micka (uprizoritev 1779 – rojstvo slovenskega gledališča)

Dev: -prvi posvetni pesnik v Sloveniji

-literatura: poučna, zabavna, vzgojna, uporabna

-začne se razvijati tudi strokovna literatura: babiške knjige, kuharske knjige, čebelarstvo

Valentin Vodnik,

Dramilo (pesma na moje rojake)

- njegove pesmi so zbrane v zbirki pesme za pokušino
- pesem Dramilo je znana tudi pod naslovom Pesma na moje rojake
- v tej pesmi Vodnik nagovarja Slovence k razumnemu, naravnemu, delovnemu in poštenemu življenju
- naslov se nanaša na njegove rojake, Kranjce, Slovence
- narodno prebudna pesem, poučna
- ideja: razsvetljenska miselnost, optimizem. Slovenci naj se zbudijo, naj se zavedo, da jim zemlja nudi vse blagostanje, srečo, razvoj, če bodo pridni, delavni

- čemu jih želi prebuditi: želi jim srečo, zadovoljno življenje
- ali imajo za to pogoje: da. Imajo zemljo, Slovenci so sposobni ljudje, so močni, utrjeni in sposobni za kakršno koli delo: umsko ali fizično
- kako lahko Slovenci pridejo do sreče: da delajo in se učijo

1. kitica: opeva Kranjsko deželo
2. kitica: opeva kranjskega človeka
3. kitica: razsvetljenske ideje (kakšen naj bo človek – vsi imajo enake možnosti, če niso leni)

Slogovna sredstva: -nagovor: Krajnc!

-poosebitev: tvoja zemlja je zdrava

-sinekdoha: govorna figura, vrsta metonimije, posredno poimenovanje nečesa, naprimer celote z delom, ednina z množino...strgan rokav – uboštvo

Alpska poskočnica: posebna oblika verza ali kitice, spesnena v plesnem ritmu in $\frac{3}{4}$ taktu, znana v ljudski poeziji: dvostopični verzi so oblikovani iz dveh amfibrahov (U-U U-U)

Anton Tomaž Linhart,

Ta veseli dan ali Matiček se ženi
